

QISHLOQ XO‘JALIGI KOOPERATIVLARINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBALARI

Toshkent davlat agrar universiteti

Agrobiznesni boshqarish va logistika

kafedrası magistr talabasi

Turopov Shohruhbek Ulug‘bek o‘g‘li

Annotatsiya: Qishloq xo‘jaligi dunyo iqtisodiyotining eng muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Bu sohada ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va hamkorlik tamoyillarini kuchaytirish orqali qishloq joylarining iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanishiga erishish mumkin. Ushbu jihatlar aynan qishloq xo‘jaligidagi kooperativ tuzilmalarning rivojlanishini taqozo etadi. Qishloq xo‘jaligi kooperativlari — fermer xo‘jaliklari, dehqonlar va boshqa ishlab chiqaruvchilarning o‘z manfaatlarini himoya qilish uchun birlashgan, iqtisodiy, ijtimoiy va tashkiliy jihatdan mustaqil tuzilmalar hisoblanadi. Ko‘plab mamlakatlarda kooperativlar dehqonlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish, ularni bozorlarga samarador kirish imkonini yaratish va ilmiy-texnika yutuqlarini tezroq joriy etish uchun asosiy vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi kooperativi, rivojlanish, xorij tajribasi, innovatsion yondashuv, agrar soha, kooperatsiya, ishlab chiqarish samaradorligi, xalqaro tajriba, davlat qo‘llab-quvvatlovi, fermer xo‘jaliklari.

Аннотация: Сельское хозяйство является одним из важнейших секторов мировой экономики. В этой сфере возможно достижение экономического и социального развития сельских территорий за счет повышения эффективности производства, рационального использования ресурсов, внедрения современных технологий и укрепления принципов кооперации. Эти аспекты требуют развития кооперативных структур в сельском хозяйстве. Сельскохозяйственные кооперативы являются экономически, социально и организационно независимыми структурами фермерских хозяйств, фермеров и других товаропроизводителей, объединенных для защиты своих интересов. Во многих странах кооперативы служат основным инструментом расширения экономических возможностей фермеров, обеспечения им эффективного доступа к рынкам и ускоренного внедрения научно-технических достижений.

Ключевые слова: сельскохозяйственный кооператив, развитие, зарубежный опыт, инновационный подход, аграрный сектор, кооперация, эффективность производства, международный опыт, государственная поддержка, фермерские хозяйства.

Abstract: Agriculture is one of the most important sectors of the world economy. In this area, it is possible to achieve economic and social development of rural areas by increasing production efficiency, rational use of resources, introducing modern technologies and strengthening the principles of cooperation. These aspects require the development of cooperative structures in agriculture. Agricultural cooperatives are economically, socially and organizationally independent structures of farms, farmers and other producers united to protect their interests. In many countries, cooperatives serve as the main tool for expanding the economic opportunities of farmers,

providing them with effective access to markets and faster implementation of scientific and technical achievements.

Keywords: agricultural cooperative, development, foreign experience, innovative approach, agricultural sector, cooperation, production efficiency, international experience, state support, farms.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi kooperativlarining asosiy vazifalari orasida ishlab chiqaruvchilarni moddiy-texnika resurslari bilan ta‘minlash, mahsulotlarni saqlash, qayta ishlash, tashish va sotishda yordam berish, mahsulot narxini barqarorlashtirish, kredit, sug‘urta va konsalting xizmatlari ko‘rsatish muhim o‘rin egallaydi. Kooperativlar dehqon va fermerlarning alohida alohida ish olib borishidan ko‘ra, ularga kuch va imkoniyatlarni birlashtirib, yangi bozorlarga, kredit resurslariga, innovatsion texnologiyalarga kirish imkonini beradi. Bu esa qishloq hududlarining iqtisodiy rivojlanishiga, daromadlar o‘rishiga va bandlik faoliyatini kengaytirishga xizmat qiladi. Kooperativlar soni va ularga bo‘lgan ehtiyoj ortib borayotgani tufayli rivojlangan davlatlarda ularning faoliyati huquqiy hamda moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlanadi. Qishloq xo‘jaligi kooperativlarini tashkil qilish va ular faoliyatini rivojlantirishda davlat siyosati muhim ahamiyat kasb etadi. Ko‘plab mamlakatlarda maxsus davlat dasturlari, hukumat tomonidan subsidiyalar, soliq imtiyozlari va boshqa rag‘batlantiruvchi choralar joriy etilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kooperativlar hamjamiyatda iqtisodiy barqarorlik va tenglikka erishishda samarali vosita sifatida ko‘rilmoqda. Bu tuzilmalar orqali ishlab chiqarish hajmi va sifatini oshirish, bozor talablariga moslashish va marketing tizimining rivojlanishi ta‘minlanadi. Kooperativlar, shuningdek, qishloq

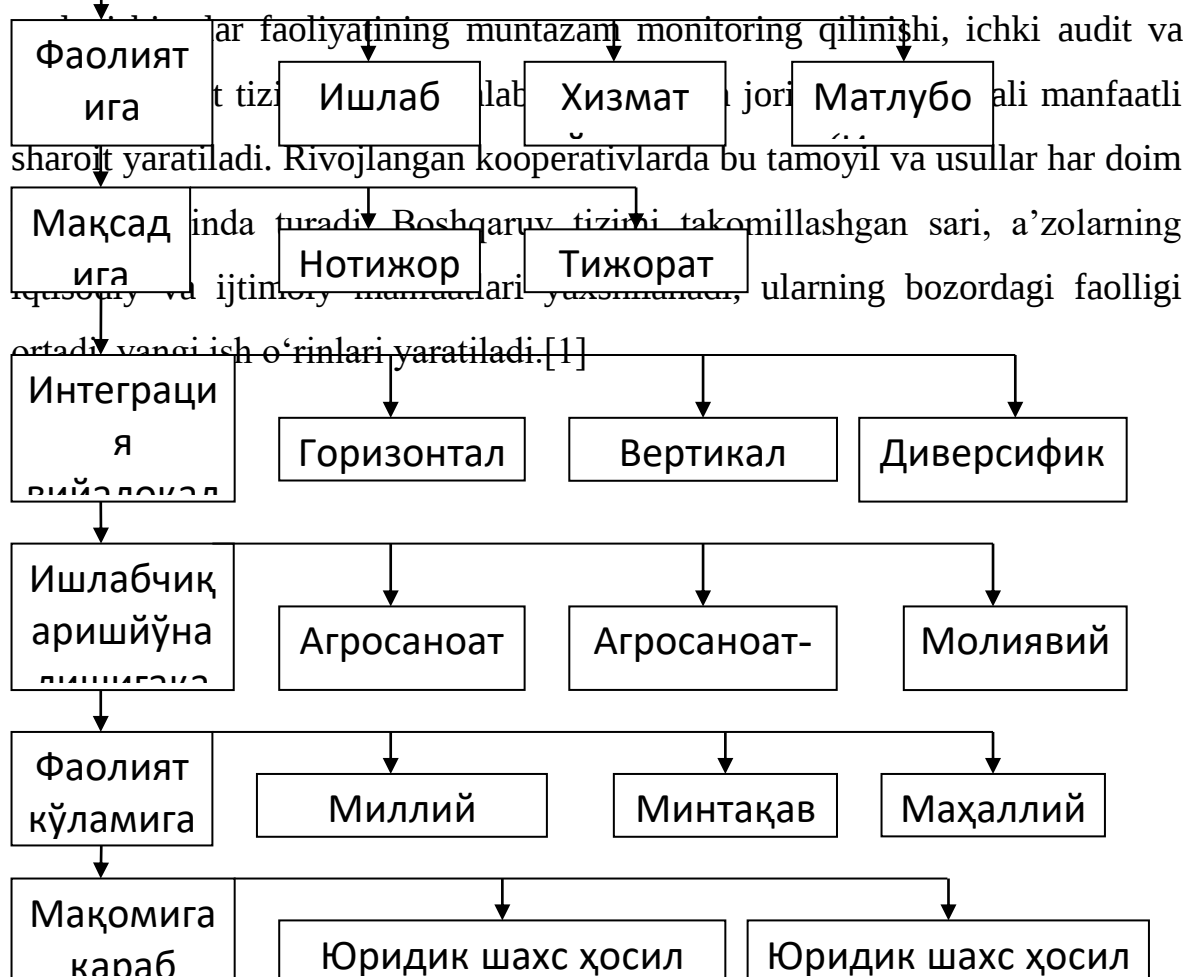
joylarda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, aholining turmush darajasini yaxshilash, yordamchi xizmatlar, maishiy sharoitlarni yaxshilashga xizmat qiladi. Qishloq xo‘jaligi kooperativlari qisqa muddatda yaxshi natijalarni berishi uchun ularda ochiqlik, o‘zaro ishonch va hamkorlik tamoyillari mustahkam bo‘lishi lozim. Kooperativlarni rivojlantirishda tegishli qonunchilik bazasi, maqbullashtirilgan va puxta ishlab chiqilgan huquqiy asosga ega bo‘lish katta ahamiyatga ega. Kooperativlarning samarali faoliyat yuritishida ularning moliyaviy mustaqilligi, boshqaruv sifatining yuqoriligi, a‘zolarining huquqiy va iqtisodiy manfaatlarini ta‘minlovchi mexanizmlarning yaratilishi muhimdir. Tashkiliy tuzilmasining aniq va samarali ishlashi, a‘zolarining faol ishtiroki va ishlab chiqarish natijalarini taqsimlash mexanizmlari, daromadlarning adolatli taqsimlanishini ta‘minlash kooperativlarning raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Shuningdek, kooperativlar ta‘lim va bilim almashinuvini yo‘lga qo‘yish, a‘zolarining malakasini oshirish, yangi texnologiyalarni o‘rganish va amalda tatbiq qilishga alohida e‘tibor qaratadi.

Qishloq xo‘jaligi kooperativlarining rivojlanishi, birinchi navbatda, kichik va o‘rta fermer xo‘jaliklari hamda ishlab chiqaruvchilarning kuchini birlashtirish orqali iqtisodiy natijalarga erishish imkonini beradi. Kooperativlar faoliyatida boshqaruvning samarali tashkil etilishi, yagona iqtisodiy manfaatlar, moliyaviy va boshqaruv hisobotlarining shaffofligi ahamiyatlidir. Moliyaviy masalalarda innovatsion yechimlar, zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, onlayn platformalar va elektron savdo tizimlarini joriy qilish natijasida kooperativlar mahsulotni to‘g‘ridan to‘g‘ri iste‘molchilarga yetkazib beradigan samarali tizimni yaratishadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Dunyo tajribasida ko‘rinadiki, qishloq xo‘jaligi kooperativlarining muvaffaqiyatli faoliyati uchun bir necha asosiy omillar mavjud. Avvalo, kooperativ a‘zolari o‘rtasida o‘zaro ishonch, mas’uliyat va hamkorlik muhitini kuchaytirish juda muhim. Kooperativda qabul qilinadigan har bir qaror barcha a‘zolarining manfaatlariga mos bo‘lishi lozim, shu orqali har bir a‘zo o‘z hissasini qo‘shganini his qilishi va natijadan mamnun bo‘lishi lozim. Mazkur talablar asosida axborot almashinuvi, a‘zolar uchun ochiq va shaffof hisobotlar yuritilishi kooperativlarning mustahkam faoliyatini ta’minlaydi. Kooperativlarda yuqori

Kooperativlarni rivojlantirishda a'zolari har tomonlama qo'llab-quvvatlash, jumladan, bilim va malakani oshirishga yo'naltirilgan maxsus dasturlar tashkil qilish juda samaralidir. A'zolar zamonaviy menejment, marketing, innovatsion texnologiyalar, moliyaviy savodxonlik sohalarida muntazam ta'lim olishlari orqali o'z ko'nikmalarini oshirib boradi. Bu esa kooperativ boshqaruvida ishtirok etishni kuchaytiradi, hamkorlik samaradorligini oshiradi, ishlab chiqarish natijalarini yaxshilaydi. Qishloq xo'jaligi kooperativlarini qonuniy va institutsional jihatdan rivojlantirish, ularning samarali faoliyat yuritishi uchun jadallashtirilgan islohotlarni amalga oshirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Kooperativlarni tashkil etishda davlat tomonidan soddalashtirilgan ro'yxatga olish tartibi, soliqlardan imtiyozlar, sarmoyaviy moliyalashtirish, dastlabki investitsiyalar uchun grantlar va subsidiyalar ajratilishi, kredit resurslariga erkin kirish imkoniyati yaratiladi. Bunday choralar kooperativlar soni ko'payishi, ularning mustahkamlanishiga va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Qishloq xo'jaligi kooperativlari o'z faoliyatida bozordan samarali foydalanishda marketing strategiyasini ishlab chiqish va uni to'g'ri yo'naltirishga ahamiyat qaratadi. Bozordagi raqobatbardoshlik, narx siyosatini maqbullashtirish, mahsulotlarni to'g'ridan to'g'ri yirik xaridor va iste'molchilarga sotish mexanizmlarini joriy etish butun kooperativ faoliyatining asosini tashkil etadi. Shu orqali kooperativlar mahsulotlarni

eksport qilish imkoniyatlarini kengaytiradi, xalqaro bozorlarga chiqish uchun raqobatbardoshligini oshiradi.[2]

A'zolarining muammolari va ehtiyojlarini muntazam tahlil qilib borish ham kooperativlarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir a'zoning o'z faoliyatidan rozi bo'lishi, ko'rsatiladigan xizmatlar sifatini oshirish, zamonaviy talablar asosida yangi xizmat turlarini tashkil etish kooperativlarning jozibadorligini oshiradi. Bu esa doimiy ravishda yangi a'zolar qo'shilishiga olib keladi, kooperativning faoliyat doirasini kengaytiradi. Kooperativlarning strategik rivojlanishini ta'minlash uchun uzoq muddatli rejalashtirish va moliyaviy resurslarni diversifikatsiya qilish talab etiladi. Kooperativlar o'z faoliyat yo'nalishlarini turli sohalarga kengaytirib, masalan, qishloq turizmi, ekoturizm, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlash, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarida ham o'z imkoniyatlarini sinab ko'rishlari mumkin. Bu esa kooperativlar uchun qo'shimcha daromad manbalarini yaratadi, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Qishloq xo'jaligi kooperativlari a'zolarining salohiyatini oshirish maqsadida axborot texnologiyalaridan kengroq foydalanish muhim. Elektron boshqaruv tizimlari, moliyaviy hisobotlarning raqamlashtirilishi, onlayn savdo platformalaridan foydalanish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari va tarmoqlari orqali a'zolar o'rtasida tezkor axborot almashinuvi tashkil qilish kooperativdan kutilayotgan natijalarga tezroq va samaraliroq erishishga xizmat qiladi.[3]

Kooperativlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun doimiy monitoring va baholash tizimi joriy etilishi lozim. Bu orqali kooperativ faoliyatidagi kamchiliklar, taraqqiyot yo'llari aniqlanadi, yangi strategiyalar ishlab chiqiladi. A'zolar faolligini va manfaatdorligini oshirish, ichki hamkorlikni kuchaytirish orqali kooperativ faoliyatining sifatini yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Qishloq xo'jaligi kooperativlarini xalqaro

tajribalar asosida rivojlantirish orqali dehqon va fermer xo‘jaliklari iqtisodiy jihatdan mustahkamlanadi, mahsulotlarni bozorga yetkazishda uzviy tizim yaratiladi, innovatsion texnologiyalar tez orada amaliyotga joriy etiladi. Zamonaviy boshqaruv va marketing tizimi, ilg‘or ta‘lim va axborot texnologiyalari yordamida kooperativlarning jahon miqyosidagi raqobatbardoshligi oshadi.[4]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, qishloq xo‘jaligi kooperativlari xorijiy tajriba asosida rivojlantirilishi mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotining muhim kafolati bo‘lib xizmat qiladi. Kooperativlar tashkil etilishining asosiy jihatlari sifatida a‘zolarining manfaatlari, hamkorlik tamoyillari, zamonaviy boshqaruv va moliyaviy mustaqillik, doimiy ta‘lim, axborot almashinuvi va innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Tegishli qonunchilik va davlat qo‘llab-quvvatlovi, zamonaviy boshqaruv va marketing strategiyalari, maqsadli investitsiyalar va kooperativlar a‘zolari faolligi natijasida qishloq xo‘jaligi kooperativlarining rolini kuchaytirish, ularni xalqaro talablarga mos holda rivojlantirish mamlakat qishloq xo‘jaligida yuqori natijalarga erishish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, Q.X. (2017). "Qishloq xo‘jaligida kooperatsiyaning nazariy va amaliy asoslari." Innovatsion iqtisodiyot va tadbirkorlik jurnali, 3(1), 112-120.
2. Akbarov, A. (2020). "Qishloq xo‘jaligida kooperativ harakatlar va ularning rivojlanishi." O‘zbekiston agrar fani, 2, 56-62.
3. Fayziyeva, G.X. (2019). "Qishloq xo‘jaligi kooperativlari: xorijiy tajriba va O‘zbekiston uchun darslar." Agrar soha taraqqiyoti, 4(5), 22-30.

4. Fazliddinov, R.A. (2022). "Qishloq xo'jaligida kooperatsiya va kooperativlarning roli." *Iqtisodiyot va innovatsiyalar*, 9(3), 44-53.
5. Jo'rayev, S. (2021). "Qishloq xo'jaligi kooperativlarini rivojlantirishda xorij tajribasi." *O'zbekiston iqtisodiyoti*, 2, 95-102.
6. Kenjayev, Sh. (2018). "Kooperativ boshqaruvi va agrokooperatsiya strategiyasi." *Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat xavfsizligi*, 3(4), 71-78.
7. Matkarimov, Z.Sh. (2019). "Qishloq xo'jaligida kooperativlar va ularning iqtisodiy samaradorligi." *O'zbekiston akademik jurnali*, 7, 30-39.
8. Nishonov, B. (2018). "Qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarini kooperativlash – xorijiy tajribani o'rganish." *Baraka ilmi*, 6(2), 122-129.

